

A. A. Ždanov - O nejpokrokovější literatuře světa

[strany v originále: 23–63]

Řeč na I. všesvazovém sjezdu spisovatelů r. 1934

Soudruzi, dovolte, abych jménem Ústředního výboru Všesvazové komunistické strany (bolševiků) a Rady lidových komisařů SSSR pozdravil plamenným bolševickým pozdravem I. sjezd sovětských spisovatelů a jeho prostřednictvím všechny spisovatele našeho Sovětského svazu v čele s největším proletářským spisovatelem *Alexejem Maximovičem Gorkým*.

Soudruzi, váš sjezd se schází v době, kdy už jsou překonány hlavní obtíže, stojící před námi na cestě socialistické výstavby, kdy naše země už dokončila budování základů socialistické ekonomiky, což souvisí s vítězstvím politiky industrialisace a zřizování sochozů a kolchozů.

Váš sjezd se schází v období, kdy za vedení komunistické strany, za geniálního vedení našeho velikého vůdce a učitele soudruha *Stalina* (bouřlivý potlesk) v naší zemi nezvratně a definitivně zvítězilo socialistické zřízení. Naše strana, která kráčí důsledně od etapy k etapě, od vítězství k vítězství, z ohně občanské války k období rekonstrukce a od období rekonstrukce k socialistickému budování celého národního hospodářství, dovedla zemi k vítězství nad kapitalistickými prvky, jež vytlačila ze všech oblastí národního hospodářství.

SSSR se stal vyspělou průmyslovou zemí, zemí největšího socialistického zemědělství na světě. SSSR se stal zemí pokrokové socialistické kultury, zemí, kde bujně rozkvétá a vyrůstá naše sovětská kultura.

Výsledkem vítězství socialistického zřízení je, že v naší zemi byly odstraněny příživnické třídy, nezaměstnanost, pauperismus na vesnici a městské brlohy. Změnila se celá tvářnost sovětské země. Změnilo se od základů vědomí lidí. Hrdiny se u nás stali budovatelé socialismu, dělníci a kolchozníci.

V nejtěsnější spojitosti s vítězstvími socialismu v naší zemi postupuje upevňování zahraniční i vnitřní situace Sovětského svazu, vzrůstá jeho mezinárodní váha a autorita, vzrůstá jeho význam jako úderné brigády světového proletariátu, jako mohutné opory příští světové proletářské revoluce.

Na XVII. sjezdu VKS(b) podal soudruh Stalin skvělý, geniální rozbor našich vítězství a jejich podmínek, naší nynější situace a program další práce k dokončení budování beztřídní, socialistické společnosti. Soudruh Stalin podal vyčerpávající rozbor těch úseků naší práce, na nichž jsme se opozdili, a našich obtíží, o jejichž překonání naše strana neúnavně, den ze dne usiluje a pod jejím vedením milionové masy dělnické třídy a kolchozního rolnictva.

Musíme za každou cenu překonat zaostalost takových veledůležitých odvětví našeho národního hospodářství, jako jsou železniční a vodní doprava, oběh zboží, průmysl barevných kovů. Musíme se pustit do práce, abychom dosáhli rozvoje chovu dobytka, tohoto jednoho z nejdůležitějších odvětví našeho socialistického zemědělství.

Soudruh Stalin odhalil kořeny našich obtíží a nedostatků až do dna. Naše obtíže a nedostatky vyplývají z toho, že praktická organizační práce se opozdila oproti požadavkům politické linie strany a požadavkům souvisícím s prováděním druhé pětiletky. Proto byl na XVII. sjezdu VKS(b) velmi zdůrazněn úkol pozvednout naši organizační práci na úroveň velkých politických úkolů, které před námi stojí. Strana pod vedením soudruha *Stalina* organizuje masy do boje za konečnou likvidaci kapitalistických prvků, za překonání přežitků kapitalismu na hospodářském poli a ve vědomí lidí, za dokončení technické rekonstrukce národního hospodářství. Překonání přežitků kapitalismu ve vědomí lidí znamená boj se všemi zbytky buržoasních vlivů na proletariát, s neukázněností, s čumilstvím, povalečstvím, s maloměšťáckou nevázaností a individualismem, s chamtivým a nesvědomitým postojem k společenskému vlastnictví.

Máme v rukou správnou zbraň k překonání všech obtíží, které nám stojí v cestě. Touto zbraní je veliké a nepřemožitelné učení *Marxe-Engelse-Lenina-Stalina*, vtělované v život naší stranou a sověty.

Slavný prapor Marxe-Engelse-Lenina-Stalina zvítězil. Právě vítězství tohoto praporu vděčíme za to, že se tu sešel první sjezd sovětských spisovatelů. Kdyby nebylo tohoto vítězství, nebylo by ani vašeho sjezdu. Takový sjezd, jako je tento, nedovede svolat nikdo, kromě nás – bolševiků! (*Potlesk.*)

Úspěchy sovětské literatury jsou podmíněny úspěchy socialistického budování. Její vzrůst je výrazem úspěchů i vymožeností našeho socialistického zřízení. Naše literatura je nejmladší ze všech literatur všech národů a všech zemí. Zároveň je nejideovější, nejpokrokovější a nejrevolučnější literaturou. Není a nikdy nebylo literatury, kromě sovětské, která by organisovala pracující a utlačované do boje za konečné odstranění všeho a veškerého vykořisťování a jařma námezdního otroctví. Není a nebylo nikdy literatury, která základem tematiky svých děl činí život dělnické třídy a rolnictva a jejich boj za socialismus. Není nikde, v žádné zemi na světě, literatury, která by hájila a bránila rovnoprávnost pracujících všech národů, která by hájila rovnoprávnost žen. Není a nemůže být v buržoasní zemi literatury, která by důsledně potírala jakékoli tmářství, všecku mystiku, všecko kněžourství a duchařství, jak to činí naše literatura.

Takovou avantgardní ideovou literaturou se mohla stát a stala se ve skutečnosti pouze sovětská literatura – zrozená naší socialistickou výstavbou. (*Potlesk.*)

Sovětská spisovatelé již vytvořili nemálo talentovaných děl, jež správně a pravdivě líčí život naší sovětské země. Existuje již řada jmen, na něž můžeme být právem hrdi. Za vedení strany, za bdělého každodenního vedení ÚV a neúnavné podpory a pomoci soudruha Stalina semkla se celá masa sovětských spisovatelů kolem sovětské vlády a strany. A tu se ve světle úspěchů naší sovětské literatury ještě více a ještě výrazněji jeví všechny protiklady mezi naším zřízením, zřízením vítězného socialismu, a mezi zřízením umírajícího, zahnívajícího kapitalismu.

O čem má psát, o čem snít, na jaký pathos může pomýšlet buržoasní spisovatel, odkud má vzít tento pathos, jestliže si dělník v kapitalistických zemích není jist zítřkem, jestliže neví, bude-li zítra pracovat, jestliže rolník neví, bude-li zítra pracovat na svém kousíčku půdy nebo bude-li vyšinit z kolejí kapitalistickou krizí, jestliže pracující inteligent nemá dnes práci a neví, bude-li jí mít zítra?

O čem má psát, jaký pathos může být u buržoasního spisovatele, jestliže svět, ne-li dnes, tak zítra, bude znovu uvržen do víru nové imperialistické války?

Současný stav buržoasní literatury je takový, že už nemůže vytvořit velká díla. *Úpadek a rozklad buržoasní literatury, vyplývající z úpadku a zahnívání kapitalistického zřízení, je charakteristickým rysem, charakteristickou vlastností stavu buržoasní kultury a buržoasní literatury v nynější době.* Nenávratně minuly doby, kdy buržoasní literatura, odrážející vítězství buržoasního zřízení nad feudalismem, mohla vytvořit velká díla období rozkvětu kapitalismu. Nyní nastal všeobecný pokles jak temat, tak talentů, jak autorů, tak hrdinů.

V smrtelném strachu z proletářské revoluce se fašismus snaží likvidovat civilizaci, navrací lidi k nejrůznějším a nejdivočejším obdobím lidských dějin, pálí na hranicích a barbary ničí díla nejlepších lidí všeho lidstva.

Pro úpadek a zahnívání buržoasní kultury jsou příznačné bujení mystiky, kněžourství, zájem o pornografii. „Hrdiny“ buržoasní literatury, té literatury, která zaprodala své péro kapitálu, jsou dnes zloději, detektivové, prostitutky, lotři.

To vše je příznačné pro tu část literatury, která se pokouší zastírat zahnívání buržoasního řádu, která se marně snaží dokázat, že se nic nestalo, že ve „státě dánském“ je vše v nejlepším pořádku a že v kapitalistickém zřízení není dosud nic shnilého. Ti představitelé buržoasní literatury, kteří

pronikavěji cítí, jak tomu je, propadají pesimismu, nejsou si jisti zítřkem, velebí temnou noc, opěvují pesimismus jako teorii a praxi umění. A pouze nevelká část – nejčestnější a nejprozíravější spisovatelé – se pokouší najít východisko na jiných cestách, v jiných směrech, spojit svůj osud s proletariátem a s jeho revolučním bojem.

Proletariát kapitalistických zemí již kuje armádu svých spisovatelů, svých umělců – revolučních spisovatelů, jejichž zástupce dnes srdečně vítáme na prvním sjezdu sovětských spisovatelů. Oddíl revolučních spisovatelů v kapitalistických zemích je dosud neveliký, ale vzrůstá a bude vzrůstat s každým dnem zotřívání třídního boje, s narůstáním sil světové proletářské revoluce.

Pevně věříme, že těch několik desítek zahraničních soudruhů, kteří jsou zde přítomni, je jádrem a zárodkem mohutné armády proletářských spisovatelů, kterou vytvoří světová proletářská revoluce v zahraničích zemích. (Potlesk.)

Tak je tomu v kapitalistických zemích. U nás tomu tak není. Náš sovětský spisovatel čerpá látku ke svým uměleckým dílům, tematiku, umělecké slovo a řeč ze života a zkušeností lidí Dněprostroje, Magnitostroje. Náš spisovatel čerpá látku z hrdinské epopoje Čeljuskinců, ze zkušeností našich kolchozů, z tvůrčí skutečnosti, kypící ve všech koutech naší země.

V naší zemi jsou hlavními hrdiny literárního díla aktivní budovatelé nového života: dělníci a dělnice, kolchozníci a kolchoznice, členové strany, hospodářští odborníci, inženýři, komsomolci, pionýři. To jsou hlavní typy a hlavní hrdinové naší sovětské literatury. Naše literatura je prodchnuta entuziasmem a hrdinstvím. Je optimistická, ale ne optimistická z nějakého zoologického „vnitřního“ pocitu. Je optimistická v podstatě, ježto je literaturou třídy na vzestupu – proletariátu, jediné pokrokové a průkopnické třídy. Naše sovětská literatura je silná tím, že slouží nové věci, novému dílu – dílu socialistického budování.

Soudruh Stalin nazval naše spisovatele inženýry lidských duší. Co to znamená? Jaké povinnosti vám ukládá tento název?

To znamená, předně, znát život, abyste jej dovedli pravdivě zobrazit v uměleckých dílech, ne jej zobrazovat scholasticky, mrtvě, pouze jako „objektivní realitu“, nýbrž zobrazit skutečnost v jejím revolučním vývoji.

Přitom pravdivost a historická konkrétnost uměleckého zobrazení se musí pojit s úkolem ideového přetvoření a výchovy pracujících lidí v duchu socialismu. Taková metoda krásné literatury je tím, co nazýváme methodou socialistického realismu.

Naše sovětská literatura se nebojí, že bude obviněna z tendenčnosti. Ano, sovětská literatura je tendenční, neboť v epoše třídního boje není a nemůže být literatury netřídní, netendenční, zdánlivě apolitické. (Potlesk.)

Myslím, že každý ze sovětských spisovatelů může říci kterémukoli omezenému měšťákovi, každému šosákovi, každému buržoasnímu spisovateli, který bude mluvit o tendenčnosti naší literatury : „Ano, naše sovětská literatura je tendenční a my jsme na její tendenčnost hrdi, protože naše tendenčnost směřuje k tomu, aby se pracující – celé lidstvo osvobodilo z jařma kapitalistického otroctví.“ (Potlesk.)

Být inženýrem lidských duší – to znamená stát oběma nohama na půdě reálného života. A to opět znamená zanechat romantismu starého typu, romantismu, který zobrazoval neexistující život a neexistující hrdiny, odváděl čtenáře od rozporů a břemen života do světa neskutečného, do světa utopií. Naší literatuře, která stojí oběma nohama na pevné materialistické základně, nemůže být cizí romantika nového typu, romantika revoluční. Říkáme, že socialistický realismus je základní methodou sovětské krásné literatury a literární kritiky, ale to předpokládá, že revoluční romantismus se musí stát součástí literární tvorby, neboť všechn život naší strany, všechn život dělnické třídy a její boj

spočívají ve spojování nejdrušnější, nejstřízlivější praktické práce s největším hrdinstvím a grandiosními perspektivami. Naše strana byla vždy silná tím, že spojovala a spojuje zvláštní dělnost a praktičnost se širokou perspektivou, s ustavičným směřováním vpřed, s bojem za vybudování komunistické společnosti. *Sovětská literatura musí umět ukázat naše hrdiny, musí se zahledět do našich zítřků. To nebude utopie, neboť náš zítřek je připravován plánovitou, uvědomělou prací již dnes.*

Nelze být inženýry lidských duší a neznat přitom techniku literární práce; a tu je nutno poznamenat, že technika spisovatelské práce má celou řadu specifických zvláštností.

Máme mnoho druhů zbraní. Sovětská literatura má všechny možnosti použít těchto druhů zbraní (žánry, slohy, formy a metody literární tvorby) v celé jejich různosti a hojnosti, vybírat si přitom vždy to nejlepší, co bylo na onom poli vytvořeno předcházejícími epochami. S tohoto hlediska je ovládnutí technické práce, kritické osvojení literárního dědictví všech dob úkolem, který musíte řešit, chcete-li být inženýry lidských duší.

Soudruzi, proletariát je – stejně jako v jiných oblastech hmotné a duchovní kultury – jediným dědicem všeho nejlepšího, co v sobě chová pokladnice světové literatury. Buržoasie rozházela kulturní dědictví, naši povinností je pečlivě je sebrat, prozkoumat, a až si je osvojíme, jít dále kupředu.

Být inženýry lidských duší, to znamená aktivně bojovat za kulturu jazyka, za kvalitu děl. Naše literatura dosud neodpovídá požadavkům naší doby. Slabiny naší literatury jsou odrazem opozdilosti ve vědomí za ekonomikou, již ovšem trpí i naši spisovatelé. A právě proto je neúnavná práce na sobě, na svém ideovém vyzbrojení v duchu socialismu onou nezbytnou podmínkou, bez níž sovětští spisovatelé nemohou přetvářet vědomí čtenářů a tím právě být inženýry lidských duší.

Potřebujeme vysoké mistrovství uměleckých děl a po té stránce je neocenitelná pomoc Alexeje Maximoviče Gorkého, kterou poskytuje straně a proletariátu v boji za kvalitu literatury, za kulturní jazyk. *(Potlesk.)*

Sovětští spisovatelé mají tedy všechny podmínky k tomu, aby dali díla – řekl bych – souzvučná s dobou, aby dali díla, na nichž by se učili současníci a jež by byla pýchou budoucích pokolení.

Sovětské literatuře byly vytvořeny všechny podmínky, aby mohla tvořit díla odpovídající požadavkům kulturně vyrostlých mas. Vždyť jen naše literatura má možnost být tak těsně spjata s čtenáři, s celým životem pracujících. Zejména tento sjezd o tom svědčí. Sjezd nepřipravili jen spisovatelé, sjezd připravila společně s nimi celá země. V této přípravě se jasně projevila láska a pozornost, již obklopuje sovětské spisovatele strana, dělníci a kolchozní rolnictvo, bdělost a zároveň náročnost, které projevují sovětským spisovatelům dělnická třída a kolchozníci. Pouze v naší zemi je literatura a spisovatel na takové výši.

Organisujte práci svého sjezdu a práci Svazu sovětských spisovatelů nadále tak, aby tvorba spisovatelů odpovídala dosaženým vítězstvím socialismu.

Vytvořte veliká mistrovská díla velikého ideového a uměleckého obsahu.

Bud'te nejaktivnějšími organisátory přetváření vědomí lidí v duchu socialismu.

Bud'te na předních pozicích bojovníků za beztrždní, socialistickou společnost. (Bouřlivý potlesk.)

A. A. Ždanov

Zdroj:

Ždanov, A. A.: *O umění*. Praha: Orbis, 1950.